

<https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/06ba8f21-324f-4f4b-9d0f-f022d82a757b>.

3. Трач Н. З історії української правничої термінології: 20–30-ті роки XX століття // Мовознавство. 2018. № 4. С. 50–57. Режим доступу: <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/a553004e-1b62-434c-98d9-e06b76c08cc3/download>.

4. Шестакова С. О. До питання становлення української юридичної термінології // Збірник наукових праць Сумського національного аграрного університету. Серія: Гуманітарні науки. 2020. Вип. 10. С. 1–11. Режим доступу: <https://share.google/lMit26RN6vLfEvt2u>.

Танасійчук Анна Олександрівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту права та
психології Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Федорова Анна Петрівна,

викладач кафедри ділової української та
іноземних мов навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ

КРИТИКА ТА ЗАУВАЖЕННЯ В ДІЛОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ ПРАВНИКІВ

Комунікація є невід’ємною частиною людського існування. Комунікація залежить від низки чинників, наприклад: від мети, змісту, учасників тощо. Вона виявляється у різних формах – від повсякденного спілкування до професійної комунікації. Кожен тип комунікації має свої правила, вербальні засоби та етичні стандарти. Особливе місце серед них посідає професійна ділова

комунікація, що передбачає чіткість висловлювань, дотримання норм мовленнєвого етикету, субординації тощо.

Комунікація супроводжує діяльність правника щодня: у спілкуванні з клієнтами, колегами, представниками судових і державних органів. Вона репрезентується в усних консультаціях, складанні процесуальних документів, веденні переговорів чи участі в судових засіданнях. Кожна така взаємодія потребує виваженості, коректності та здатності висловлювати думки зрозуміло й аргументовано. Критика та зауваження є невід'ємними складниками ділового спілкування, адже саме через них формується якість спільної роботи, підвищується рівень правової культури та професійної відповідальності. Разом із тим, у юридичному середовищі ці форми комунікації потребують особливої уваги, точності формулювань і дотримання етичних норм.

Сьогодні, коли юридична спільнота активно інтегрується у європейський правовий простір, питання етичних стандартів у діловій комунікації стає особливо актуальним. Некоректно висловлена критика або необґрунтоване зауваження можуть призвести не лише до конфліктів чи непорозумінь, а й до порушень професійної етики. Водночас конструктивна критика сприяє підвищенню якості юридичної діяльності, вдосконаленню процесуальних документів і професійному зростанню фахівців. Саме тому формування культури критики та вміння адекватно сприймати зауваження є невід'ємними складниками професійної компетентності сучасного юриста, що зумовлює **актуальність** обраної нами теми.

Мета роботи полягає у визначенні ролі, значення та етичних засад критики й зауважень у діловій комунікації правників, а також у з'ясуванні шляхів їх конструктивного застосування для підвищення ефективності правничої діяльності.

Проблема культури ділової комунікації та етики висловлювань знаходить відображення у працях різних

науковців, зокрема Н. Кузьміної, М. Ценко та інших. У цих наукових розвідках зазначено, що здатність до конструктивної критики є важливою ознакою професіонала, оскільки сприяє не лише корекції помилок, а й розвитку командної взаємодії. Попри це, питання критики та зауважень саме у правничому дискурсі залишаються недостатньо вивченими, що зумовлює потребу у подальшому теоретичному осмисленні та практичному дослідженні цього аспекту.

Ділова комунікація – це комунікативний процес, що здійснюється в трудовій, професійній діяльності та спрямований на досягнення мети діяльності, встановлення ділових контактів, на виконання поточних завдань.

Спілкування у діяльності юриста виконує важливі завдання. По-перше, воно забезпечує загальну взаємодію юристів. Різні рівні, статуси юристів, підпорядкування вимагають від фахівця не тільки різнобічних знань, а й високого рівня умінь спілкуватись, що є вагомою сучасною вимогою до правників [4, с. 226].

Важливою ознакою ділової комунікації є те, що вона завжди пов'язана з певною предметною діяльністю людей і поза нею не існує. Специфіка юридичної комунікації полягає також у необхідності враховувати психологічні та соціальні чинники. Тобто, юрист повинен розуміти мотиви і реакції співрозмовників, передбачати розвиток комунікативної ситуації та контролювати її перебіг. До ключових комунікативних умінь належать здатність грамотно й лаконічно формулювати позицію, володіти техніками переконання, підтримувати конструктивний діалог, а також умінь слухати уважно, без поспіху й упередженості.

Не менш важливими є дотримання мовленнєвого та загального ділового етикету, контроль невербальних засобів та відповідність зовнішнього вигляду професійному контексту. У цьому контексті особливого значення набуває вміння коректно формулювати критику та професійні зауваження, адже саме вони

впливають на якість юридичної роботи, атмосферу взаємодії й довіри між учасниками правничого процесу. Їх правильне застосування створює умови для конструктивного обговорення помилок і вдосконалення професійних рішень, що є необхідним елементом успішної правничої діяльності.

Критика – це процес оцінки, аналізу та висловлення зауважень щодо діяльності, поведінки, ідей, творів або результатів роботи іншої людини чи групи з метою виявлення їхніх сильних і слабких сторін. Критика може бути як конструктивною, спрямованою на покращення, так і деструктивною, що акцентує увагу на недоліках без конкретних пропозицій щодо їх усунення. Вона є важливим елементом розвитку в будь-якій сфері діяльності, допомагаючи покращити якість роботи та сприяючи особистісному і професійному зростанню [3].

Зауваження – це стисло висловлене судження, міркування або вказівка щодо чого-небудь, що може виступати як порада, критика або докір. Воно може бути як коротким висловлюванням у розмові, так і письмовим судженням наукового чи публіцистичного характеру, що стосується певного твору або події.

Зауваження, висловлювані у вашу адресу або на адресу ваших позицій, мають багато загального із критикою насамперед тому, що вони, так само як і критика, акцентують негативні сторони висловлень. Разом з тим, зауваження мають і позитивні сторони, тому що свідчать про те, що опонент вас уважно слухає, цікавиться вашою проблемою, міркує про сутність справи, перевіряє вашу аргументацію й все більш ретельно обмірковує. Тому зауваження, висловлені у ході ділової комунікації, не слід розглядати як перешкоди на шляху взаємодії [1].

У діловій комунікації правників зауваження зазвичай розглядаються як конструктивні вказівки на недоліки або неточності у документах, аргументації чи процесуальних діях.

Вони спрямовані на уточнення фактичних обставин, логіки викладу чи правової позиції і мають допоміжний характер. Зауваження зазвичай репрезентують у ввічливій, нейтральній формі, з чітким обґрунтуванням і прикладами, щоб забезпечити точність і правильність юридичного висновку або документа.

Натомість критика у правничому середовищі має більш оцінний характер і стосується якості аргументації, професійної компетенції або стратегічних рішень. Вона може містити негативну оцінку або підкреслювати помилки, що впливають на ефективність правової позиції. У діловій комунікації ефективна критика зазвичай поєднується з пропозиціями щодо поліпшення та конкретними рекомендаціями, щоб не створювати конфліктів і водночас сприяти професійному розвитку.

Важливою відмінністю між зауваженнями і критикою є мета та тон подання: зауваження орієнтовані на уточнення і деталізацію, тоді як критика – на оцінку і вдосконалення професійної діяльності. У правничій практиці обидва інструменти використовують для підвищення якості роботи, однак їхнє ефективне застосування залежить від культури комунікації, взаємоповаги та прагнення до конструктивного результату.

Один із актуальних прикладів професійної критики серед правників – це позиція Національної асоціації адвокатів України (НААУ) щодо законопроекту № 10312 (04.12.2023) «Про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»». У своєму офіційному зверненні НААУ наголошувала, що хоча ініціатива змін була слухною, її нормативне формулювання містило серйозні недоліки. Зокрема, асоціація критично відзначала пропозицію змінити термін «повна вища юридична освіта» на «магістр на основі бакалавра», не врахувавши відповідні частини статті закону, що визначають кваліфікаційні вимоги, що могло створити правову невизначеність. Тож, зауваження та критика правників

поєднувалися: з одного боку, висловлювалися конструктивні уточнення, а з іншого – суб'єктивна критика концепції законопроекту, що стимулювала до його доопрацювання [2].

Нині законопроект № 10312 не був ухвалений і 11 лютого 2025 року був знятий з розгляду. Комітет з питань правової політики повернув його ініціатору на доопрацювання, враховуючи як технічні недоліки формулювань, так і пропозиції НААУ. Асоціація підтримувала саму ідею змін, але підкреслювала потребу уточнень, що могли б зробити законопроект більш ефективним і зрозумілим для правничої спільноти. Відтак ситуація демонструє, що активна участь правників у процесі законодавчого формування через зауваження та критику реально впливає на ухвалення рішень і підвищує якість нормативних актів [2].

Отже, правнича комунікація вимагає високого рівня точності, дотримання етичних норм і конфіденційності, тому будь-які зауваження та критика повинні бути обґрунтованими, конкретними та коректними, особливо у письмових документах, де кожне слово має юридичні наслідки. Щоб уникнути непорозумінь і конфліктів, доцільно впроваджувати структурований зворотний зв'язок у юридичних установах – через внутрішні рецензії, спільний аналіз справ і навчальні тренінги з ефективною комунікації. Такі практики перетворюють критику та зауваження на дієвий інструмент професійного розвитку, підвищення правової культури та якості роботи правників.

Список використаних джерел

1. Кузнецова І. В. *Критика та зауваження в діловій комунікації* [Електронний ресурс]. Харків: Харківський національний медичний університет. С. 7. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/82d0f085-28eb-4299-a5da-4193b5fe9e30/content>.

2. Пропозиції та зауваження Національної асоціації адвокатів України до проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо уточнення ступеня вищої освіти для осіб, які мають право здійснювати адвокатську діяльність (реєстр. № 10312 від 04.12.2023). URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/10312.docx.pdf?utm_source=

3. Український психологічний ХАБ: Критика це | Український психологічний ХАБ. 2024. URL: <https://www.psykholoh.com/post/%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D1%86%D0%B5>.

4. Ценко М. Б. Особливості ділового спілкування юристів. *С. Рахманінов та культура України*. 2016. С. 226-238. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19239/1/226-238.pdf>.

Халюк Олександр Володимирович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту права та
психології Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:

Федорова Анна Петрівна,
викладач кафедри ділової української та
іноземних мов навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ АДВОКАТА: МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ ТАКТИК ВЕРБАЛЬНОЇ АГРЕСІЇ

Важливим аспектом у діяльності правника є культура його професійного мовлення, яка є незамінним елементом, що формує